

БАБЕНКО В. В.ад'юнкт кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.45>**ПОНЯТТЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ
СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У науковій статті досліджено наступні поняття: «повноваження», «компетенція», «реалізація повноважень», «сторона обвинувачення» та їх співвідношення між собою. Зроблено висновок, що «компетенція» є ширшим за значенням поняттям аніж «повноваження». Повноваження слід розуміти як сукупність прав і обов'язків. Поняття «компетенція» передбачає наявність уповноваженої особи, якій належить певне повноваження, забезпечене та передбачене чинним законодавством і, відповідно, воно повинно бути реалізоване. Під «реалізацією повноважень», слід розуміти виконання функцій і завдань конкретного органу державної влади його посадовими та службовими особами. Зазначено та проаналізовано основні нормативно-правові акти, якими регламентується діяльність суб'єктів сторони обвинувачення в межах кримінального процесу. Досліджено особливості реалізації повноважень кожного з представників сторони обвинувачення на досудовому провадженні. Зроблено висновок, що до переліку суб'єктів, які належать до сторони обвинувачення, слід відносити також співробітників оперативних підрозділів, тому що вони у передбачених законом випадках (під час виконання доручень слідчого) реалізують свої повноваження з боку обвинувачення, однак законодавцем про це зазначено виключно у нормі, яка регламентує статус та повноваження співробітників оперативних підрозділів. Визначено проблематику реалізації повноважень стороною обвинувачення своїх повноважень на досудовому провадженні в умовах воєнного стану. Констатовано, що основні повноваження проаналізованих суб'єктів суттєво не змінилися, окрім повноважень керівника відповідного органу прокуратури, якому делеговані окремі повноваження слідчого судді у разі відсутньої об'єктивної можливості виконання останнім своїх повноважень. Щодо повноважень інших учасників – зазнали змін їх повноваження для виконання окремих завдань досудового провадження в залежності від ситуації, яка склалася.

Ключові слова: сторона обвинувачення, реалізація повноважень, воєнний стан, досудове провадження, компетенція, оперативні співробітники.

Babenko V. V. The concept of the realization by the prosecution of its powers in pre-trial proceedings under martial law

The scientific article explores the following concepts: "powers," "competence," "exercise of powers," "prosecution" and their relationship with each other. It is concluded that "competence" is a broader concept than "authority." Powers should be understood as a set of rights and obligations. The concept of "competence" implies the presence of an authorized person who owns a certain authority provided and provided for by the current legislation and, accordingly, it must be implemented. Under the "implementation of powers," it should be understood the performance

of the functions and tasks of a particular public authority by its officials and officials. The main normative legal acts that regulate the activities of subjects of the prosecution within the criminal process are indicated and analyzed. The features of the realization of the powers of each of the representatives of the prosecution in the pre-trial proceedings. It is concluded that the list of subjects belonging to the prosecution should also include employees of operational units, because they, in cases prescribed by law (during the execution of the investigator's instructions), exercise their powers by the prosecution, but the legislator indicates this exclusively in the norm regulating the status and powers of employees of operational units. The problems of the realization of powers by the prosecution of their powers in pre-trial proceedings under martial law are determined. It is stated that the main powers of the analyzed subjects have not changed significantly, except for the powers of the head of the relevant prosecutor's office, to whom individual powers of the investigating judge are delegated in the absence of an objective possibility of the latter's exercising his powers. Regarding the powers of other participants – their powers have changed to perform certain tasks of pre-trial proceedings, depending on the current situation.

Key words: *prosecution, exercise of powers, martial law, pre-trial proceedings, competence, operational staff.*

Постановка проблеми. Запровадження правового режиму воєнного стану внесло чимало корективів у розвиток та функціонування правової системи. Окремі норми і положення кодифікованих законів різних галузей права оновилися або були повністю трансформовані під впливом нових викликів. Кримінальне процесуальне законодавство також зазнало змін з огляду на те, що воно регламентує порядок проведення досудового розслідування та відправлення кримінального судочинства як такої гілки судочинства, яка передбачає найбільш суворі обмеження прав і свобод людини та громадянина. Необхідно зауважити, що внесені зміни та доповнення досить вдало корелюються із сучасними реаліями, однак існують і проблемні аспекти. Слід зауважити, що вирішення будь-якої проблеми починається із з'ясування концептуальних питань. Саме тому нами досліджується поняття реалізації стороною обвинувачення своїх повноважень на досудовому провадженні в умовах воєнного стану як концептуальна категорія, яка потребує висвітлення для здійснення більш глибокого аналізу виявленої проблематики в подальшому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти розглядуваної проблеми привертали до себе певну увагу науковців: С. А. Альперта, Ю. М. Грошевого, В. Зеленецького, А. В. Іщенко, П. М. Каркач, М. В. Костицького, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, О. Р. Михайленка, М. М. Міхеєнка, В. Т. Нора, А. Л. Рівліна, В. А. Рогатюва, І. В. Сербулова, З. Д. Смітійенка, М. С. Строговича, М. Є. Шумила, І. Я. Фойницького, О. Г. Яновської тощо.

Метою статті є дослідження поняття реалізації стороною обвинувачення своїх повноважень на досудовому провадженні в умовах воєнного стану, а також висвітлення правової основи діяльності суб'єктів сторони обвинувачення, відповідно до положень якої вони здійснюють реалізацію своїх повноважень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Юридична енциклопедія містить тлумачення поняття «повноваження», яке розглядають як сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для реалізації покладених на них функцій [1]. Із цього випливає, що посадові та службові особи наділені певним комплексом прав і обов'язків, зокрема особи, які віднесені законодавцем до сторони обвинувачення в рамках кримінального процесуального законодавства. З метою більш глибокого і якісного обґрунтування поняття «повноваження» ми вирішили звернутися до думки науковців, які у своїх дослідженнях здійснювали спроби тлумачення означеного поняття. Так, Є. Кулакова розглядає повноваження як сукупність юридичних прав і юридичних обов'язків, покладених державою на

певний орган державної влади, місцевого самоврядування тощо. Дослідниця не ототожнює права та обов'язки, які передбачені чинним законодавством для певного органу, однак вона наголошує на тому, що за умови їх збігу, у своїй сукупності їх необхідно розглядати як повноваження, що в подальшому спрямовується на реалізацію чогось [2, с. 12].

Із усього переліченого вище можна вивести твердження про те, що повноваження – це, перш за все, сукупність прав і обов'язків. Крім цього, дослідники та енциклопедичні видання не випускають також належність повноважень до правового статусу органу влади як одного з його елементів [3, с.178]. При цьому слід зауважити, що деякі науковці дотримуються думки про те, що повноваження можна розглядати також як «право, надане кому-небудь для здійснення чогось, компетенція, доручення, повновасть» [4, с. 469]. Дана позиція також може бути актуальною в рамках дослідження, адже право – це можливість, тому посадові або службові особи наділені певними можливостями реалізувати функції, виконати завдання певного органу.

В багатьох теоретичних дослідженнях звертають увагу також на розкриття поняття «компетенція» разом із аналізом терміну «повноваження». Під «компетенцією» розуміють коло завдань і питань, вирішення яких покладається законом на конкретних посадових та службових осіб в момент виконання ними певної функції. Якщо ми розглядаємо тлумачення поняття «компетенція» в процесуальному аспекті, то слід наголосити на процесуальному характері цієї функції. Поняття «компетенція» насправді значно ширше за поняття «повноваження», адже воно передбачає наявність уповноваженої особи, якій належить певне повноваження, забезпечене та передбачене чинним законодавством і, відповідно, воно повинно бути реалізоване. Варто підкреслити, що компетенція, як і повноваження є вичерпним поняттям і кожен орган або посадова особа мають визначену компетенцію. Широта повноважень даного органу або посадової особи залежить від нормативно-правового акту, яким регламентується його діяльність [5].

В рамках нашого дослідження аналізу потребує також поняття «реалізація повноважень», адже обрана тематика вказує на необхідність дослідження саме реалізації повноважень стороною обвинувачення на досудовому провадженні.

Фактично під поняттям «реалізація повноважень» слід розуміти їх здійснення, виконання. Відповідно до словника іншомовних слів поняття «реалізація» розглядають як «здійснення наміченого плану, програми, проекту». Дане визначення є дотичним до терміну «реалізація повноважень», адже він означає виконання функцій і завдань конкретного органу державної влади його посадовими та службовими особами.

Дослідження будь-якого поняття слід розпочинати із елементів, які його складають, а значить виникає необхідність у розкритті і терміна «сторона обвинувачення» та переліку суб'єктів, які до неї належать. Найбільш інформативним у даному випадку буде не тільки звернення до положень чинного законодавства, але й до теоретичних досліджень науковців у цьому питанні. Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) «...сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом...».

Разом із конкретизованим визначенням суб'єктів з боку обвинувачення їх належність до сторони обвинувачення підтверджується нормами КПК України, у яких розкриваються повноваження цих суб'єктів. Наприклад, у п.п. 1-3 ч. 2 ст. 40 КПК України зазначається, що «слідчий уповноважений розпочинати досудове розслідування; проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії; доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам...».

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 40-1 КПК України дізнавач уповноважений «починати дізнання за наявності відповідних підстав...».

Також до сторони обвинувачення законодавцем віднесено керівника органу досудового розслідування та керівника органу дізнання, повноваження яких щодо обвинувачення

зазначені у наведених вище підзаконних нормативно-правових актах, а також ст.ст. 39, 39-1 відповідно. Також в умовах воєнного стану внесено певні зміни до чинного кримінального процесуального законодавства, зокрема до повноважень керівника органу досудового розслідування: «керівник органу досудового розслідування під час дії воєнного стану має право своєю вмотивованою постановою, погодженою з керівниками відповідних органів досудового розслідування, утворювати міжвідомчі слідчі групи та визначати у їх складі старшого слідчого, який керуватиме діями інших слідчих». Дане повноваження розширює можливості прийняття рішень для керівника органу досудового розслідування та впливає на швидкість здійснення окремих проміжних дій [15].

На відміну від проаналізованих вище суб'єктів серед основних повноважень прокурора визначено підтримку державного обвинувачення в суді, відмову від підтримання державного обвинувачення, його зміни або висунення додаткового обвинувачення відповідно до п. 15 ч. 2 ст. 36 КПК України. Окрім того, повноваження прокурора в умовах воєнного стану суттєво було змінено. Так, пункт 2 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачає делегування керівнику відповідного органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді [15].

Цілком природньо, що до сторони обвинувачення законодавець також відносить потерпілого, його законного представника та представника, адже початково у визначенні поняття потерпілого закладено, що йому завдано моральної, фізичної або майнової шкоди в залежності від виду особи, яка постраждала (фізична або юридична особа) конфігурація видів шкоди також змінюється, однак це не важливо в рамках нашого дослідження. Слід нагадати, що до повноважень прокурора законодавцем віднесено також здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Вивчивши існуючі норми, якими регламентується діяльність усіх учасників кримінального провадження, ми з'ясували, що законодавець не приділив необхідної уваги співробітникам оперативних підрозділів. Однак він досить конкретно визначив коло їх повноважень, визначивши при цьому приналежність до сторони обвинувачення. Так, відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України «Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого», що фактично відносить його до сторони обвинувачення, адже відповідно до переліку, який міститься у КПК України, до сторони обвинувачення належить слідчий. Безперечно, дана норма не змінилася в КПК України навіть з введенням в Україні воєнного стану, однак дещо змінені повноваження слідчого при проведенні тих чи інших процесуальних дій або прийнятті процесуальних рішень. Інформацією про зміни або доповнення здійснення окремих процедур під час досудового провадження повинні володіти і оперативні співробітники, оскільки вони повинні не просто користуватися повноваженнями слідчого при виконанні його доручень, але й не порушувати вимог чинного законодавства. При цьому Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України від 06.07.2017 р. №570 визначає, що організація взаємодії слідчих підрозділів з органами і підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність...забезпечується шляхом: ефективного контролю за своєчасним та повним виконанням оперативними підрозділами доручень слідчих про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій...» [8]. Таким чином демонструється взаємодія слідчих підрозділів із оперативними та обґрунтовується наша позиція та позиція інших науковців (Бойко О.П., Рогальська В.В.) з приводу віднесення оперативних співробітників до сторони обвинувачення [14].

Висновки. Отже, нами було досліджено наступні поняття: «повноваження», «компетенція», «реалізація повноважень», «сторона обвинувачення» та їх співвідношення між собою. Проаналізовано особливості реалізації повноважень кожного з представників сторони обвинувачення на досудовому провадженні в умовах воєнного стану. Зроблено висновок, що до переліку суб'єктів, які належать до сторони обвинувачення, слід відносити також співробітників оперативних підрозділів, тому що вони у передбачених законом випадках (під час виконання доручень слідчого) реалізують свої повноваження з боку обвинувачення,

однак законодавцем про це зазначено виключно у нормі, яка регламентує статус та повноваження співробітників оперативних підрозділів. Констатовано, що основні повноваження проаналізованих суб'єктів суттєво не змінилися в умовах воєнного стану, окрім прокурора, однак зазнали змін їх повноваження для виконання окремих завдань досудового провадження в залежності від ситуації, яка склалася.

Список використаних джерел:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К. : ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2007. 992 с
2. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10–15.
3. Приймаченко Д. В. Компетенція митних органів у сфері реалізації митної політики: сучасний стан. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1. С. 126–130.
4. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. Т. 3 : Обє – Роб / уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко. К. : Аконіт, 1998. 928 с.
5. Бандурка С.О. Реалізація органами досудового розслідування процесуальних повноважень: дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук; 12.00.09. Харків: ХНУВС. 2010.
6. Реалізація. Словник іншомовних слів Мельничука. *Словopedia*: офіційний веб-сайт. URL: <http://slovoedia.org.ua/42/53408/289048.html>
7. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України в редакції від 11.12.2022 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
8. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджена Наказом МВС України від 06.07.2017 р. №570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17#Text>
9. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції, затверджене Наказом МВС України від 20.05.2020 р. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>
10. Про прокуратуру: Закон України в редакції від 07.05.2022 №1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
11. Кримінальний процес України : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти I за ред. Ю. М. Грошевого та В. М. Хотенця. Х. : Право, 2000. 494 с.
12. Рогатюк І. В. Обвинувачення у кримінальному процесі України: Монографія. К.: Атіка, 2007. 160 с.
13. Сорока С., Римарчук Р. Функція обвинувачення: зміст та етапи реалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. С. 266-270.
14. Бойко О.П., Рогальська В.В. Взаємодія слідчих Національної поліції України з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні. Монографія. Дніпро. Видавець Біла К.О, 2018. 382 с.
15. Глов'юк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/16123/_Osoblyvyi%20rezhym%20dosudovoho%20rozsliduvannia_4_2022.pdf?sequence=3&isAllowed=y

